

ПРАРОДИТЕЉСКИ ГРЕХ ПО СВ. АПОСТОЛУ ПАВЛУ

Јован С. Романидис

www.pravoslovo.net

Садржај:

1. Пала творевина
2. Праведност Божија и Закон
3. Човекова судбина и антропологија св. ап. Павла
  - а. Човекова судбина
  - б. Антропологија св. ап. Павла

Синтетичке опсервације

Закључак

Што се тиче учења о прародитељском греху које је представљено у Старом, а потом осветљено јединственим откровењем Господа Исуса Христа у Новом Завјету, у деноминацијама на Западу – нарочито од појаве схоластичких претпоставки - и даље преовладава велика пометња, која у последњих неколико векова као да је све заступљенија и у богословској проблематици православног Истока. У извесним круговима је овај проблем заогрнут велом мистичне неодређености и то у толикој мери да чак поједини православни богослови очекују да се учење о прародитељском греху прихвати само као једна велика и дубока тајна вере (нпр. Androutsos, *Dogmatike*, стр. 161-162). Свакако да се овакав став показао парадоксалним, тим пре што ови хришћани који нису у стању да прстом покажу на овог непријатеља рода људског, истовремено неразумно тврде да се у Христу налази и искупљење овога непознатог прародитељског греха. Ово је вапај, који је далеко од тврдње св. ап. Павла, који за самог ђавола каже да „нам његове намјере нису непознате” (*νοήματα*).¹

Уколико неко енергично и упорно тврди да је Господ Исус Христос непоновљиви Спаситељ Који је свету донео спасење ради спасења, онда он очигледно мора да познаје и природу те потребе која је довела до њега.² Заиста би постојање лекара обучених да лече болести, које у свету не постоје било бесмислено. Исто тако, спаситељ који спасава људе којима спасење није потребно је спаситељ само ради самога себе.

Несумљиво је да је један од главних узрока јереси немогућност да се схвати права природа човековог стања, описаног у Старом и Новом Завјету, а за које историјски догађаји Христовог рођења, проповедања, поучавања, смрти, Његовог васкрсења и Другог доласка, представљају један једини лек. Неразумевање тога неминовно са собом повлачи и изопачено схватање онога што је Христос учинио и наставља да чини за нас, а потом и нашег односа са Христом и ближњим. Заиста, никада не можемо довољно да истакнемо важност исправног дефинисања прародитељског греха и његових последица. Сваки покушај да се умањи његова важност или измени његов значај, истога тренутка за собом повлачи погрешно или чак потпуно неразумевање природе Цркве, Светих Тајни и човекове судбине.

Искушење са којим се суочавамо при проучавању дела св. ап. Павла и осталих апостолских писаца, јесте да се њиховим делима приступа са одређеним, иако много пута несвесним претпоставкама, супротним библијском сведочанству. Уколико неко библијском сведочанству Христових

дела и живота првобитне заједнице приступа са већ одређеним метафизичким представама о моралној структури, онога што би већина назвала, природног света, те, стога, и са већ дефинисаним идејама о човековој судбини, потребама појединца и људског рода уопште, онда је несумљиво да такав човек из вере и древне Цркве узима само оне аспекте који се уклапају у његову властиту представу о тој теми. Затим, уколико он и даље своје тумачење Светог Писма сматра аутентичним, он ће неизоставно све што се не уклапа у његов концепт прогласити да је од секундарног значаја и површно, или пак да је резултат извесног неразумевања појединих апостола или групе Отаца, или чак васцеле древне Цркве.

Исправан приступ новозавјетном учењу св. ап. Павла о прародитељском греху никако не може бити једностран. Није исправно, на пример, да истичемо израз *ἡοσιῶσιν* сви са̄ријешисше из Рим. 5, 12, и покушавамо да га убацимо у систем моралног закона и кривице, а да

претходно не истакнемо значај науке св. ап. Павла о демонским силама и истинском положају не само човека, већ све твари. Такође је погрешно да о проблему наслеђивања прародитељског греха говоримо у оквиру дуалистичке антропологије, а да при томе занемаримо јудејску основу антропологије св. ап. Павла. Исто тако је и покушај тумачења библијског учења о паду у оквиру хедонистичке философије среће већ, на самом почетку осуђен на пропаст, и то због неприхватања не само његове ненормалности, већ, што је још важније, одбацивања последица смрти и греха.

Исправан приступ Павловом учењу о прародитељском греху мора у обзир узети његово схватање о 1) палом стању творевине, укључујући и силе сатане, смрти и греха; 2) Божију праведност и закон и 3) антропологију и судбину човека и твари. Ова подела не значи да ће о њој и детаљно бити речи. Наиме, о набројаним тачкама ћемо говорити само у светлу основног проблема прародитељског греха и његовог наслеђивања у складу са учењем св. ап. Павла.

1. ПАЛА ТВОРЕВИНА

Св. ап. Павле изричито потврђује веровање да је свако створење Божије добро.³ Ипак, он истовремено истиче чињеницу да није само човек,⁴ већ и сва твар пала,⁵ те да стога и човек и твар чекају избављење.⁶ Тако, упркос чињеници да је све што је Бог створио добро, ђаво је привремено⁷ постао бољ овога свијета.⁸ Основна претпоставка учења св. ап. Павла јесте да у свету, упркос томе што га је Бог створио и што је он као такав добар, влада сатанска сила. Сатана, међутим, никако није апсолутан, будући да Бог никада није напустио Своју творевину.⁹

Дакле, према св. ап. Павлу, постојећа твар није онаква каквом ју је Он створио – *Јер се твар њокори њаштјини ... збољ онођа који је њокори.*¹⁰ Због тога зло, попут некаквог паразита може да постоји, макар и привремено, у ономе што је Бог првобитно створио као добро. На пример, неко би учинио добро по „унутрашњем човеку”, али нема могућности за то због силе греха у његовом телу.¹¹ Иако је створена као добра, и Бог је одржава и управља њоме, постојећа твар је још увек далеко од тога да је нормална или природна, уколико под речју „нормална” разумевамо првостворену природу. Овим веком, упркос чињеници да Сам Бог још увек одржава твар и ствара за Себе један остатак,¹² управља сам сатана.¹³

Сваки покушај да се науци св. ап. Павла припише било који облик философије природно уравнотеженог космоса са неодвојивим и

фиксираним моралним законима разума по којем човек може живети неузнемиреног ума и бити срећан, нарушио би апостолову веру. За св. ап. Павла сада не постоји никакав природни свет са инхерентним системом моралних закона, јер се сва твар покорила таптини и рђавој сили сатане, који влада силама смрти и греха.¹⁴ Зато је сваки човек постао грешник.¹⁵ Нема човека који је без греха, а да он живи само по начелима разума или Мојсијевом закону.¹⁶ Могућност живљења по општем разуму подразумева и могућност да се буде безгрешан. Међутим, за св. ап. Павла то је само један мит, јер сатана не поштује разумна правила доброг владања¹⁷ и под својим утицајем држи свакога човека рођеног под силама смрти и греха.¹⁸

Без обзира на мишљење богослова о присутној, реалној и делатној сатанској сили, не можемо игнорисати важност коју јој приписује и св. ап. Павле. Такав поступак би довео до потпуног неразумевања проблема прародитељског греха и његовог наслеђивања, што би условило и погрешно схватање новозавјетних писаца и вере васцеле древне Цркве. У погледу сатанске силе која је унела грех у живот сваког човека, бл. Августин је, супротстављајући се пелагијанству, очигледно погрешно схватио св. ап. Павла. Наиме, он је демонску силу, смрт и грех потиснуо у позадину, а у први план истакао проблем личне кривице у преношењу прародитељског греха. Тиме је бл. Августин увео погрешан моралистичко-философски приступ стран самом ап. Павлу,¹⁹ а који истовремено није ни постао део светоотачког предања Истока.²⁰

За св. ап. Павла сатана није само једна негативна сила у космосу. Он је личност са својом вољом,²¹ намерама,²² и средствима обмане,²³ против кога хришћани имају да воде жестоку борбу,²⁴ јер он може да их искушава.²⁵ Он веома динамично делује,²⁶ борећи се за уништење творевине и не чами скрштених руку у неком ћошку чекајући да прихвати оне који се свесно одлуче да не следе Бога и моралне законе својствене природном космосу. Сатана се чак може преобразити и у анђела светлости.²⁷ Он располаже чудесним силама сваке неправде²⁸ и за своје сараднике има читаве легионе невидљивих сила.²⁹ Он је *боџ овоџа свијетла*,³⁰ он је онај ко је преварио Еву.³¹ Он је тај ко је одвео човека³² и сву твар путем смрти и греха.³³

Сила смрти и греха, према св. ап. Павлу, није негативна, већ, супротно томе, позитивно активна. *А жалац је смртии грех*,³⁴ који царова у смрти.³⁵ Не само човек, већ је сва творевина заробљена његовом тиранском силом³⁶ и чека избављење. Сама твар ће такође да се ослободи од робовања пропадљивости.³⁷ Заједно са коначним уништењем свих непријатеља Божијих, биће уништена и смрт – последњи и сигурно

највећи непријатељ.³⁸ Победа ће прождрети смрт.³⁹ За св. ап. Павла, уништење смрти значи и уништење сатане и његових сила. Спасење од једнога, значи спасење и од другога.⁴⁰

Очигледно је да у изразима ап. Павла који се односе на палу творевину, сатану и смрт, нема никаквог метафизичког дуализма или поделе која би од овога света створила посредника, који је за човека само једно средство које води царству Божијем или царству сатане. У Павловом богословљу нема простора за појам о трећем небу, где Бог и Његови светитељи и анђели заузимају задњи спрат, ђаво приземље, док се човек у телу налази између. Код ап. Павла се сва три реда прожимају. Не постоји никакав неутрални средњи свет у коме човек може да живи у складу са природним законом, након чега би се одлучивало да ли је заслужио живот радости у присуству Бога или живот мучења у бездану таме. Насупрот томе, сва твар је у Божијим рукама, и Њему сатана ништа не може. Али, Он је човеку дао слободну вољу, па он може изабрати Божије царство или пак царство смрти и греха.

Упркос чињеници да је сва творевина у Божијим рукама и да је она по својој суштини добра, ђаво је истовремено паразитски трансформисао ту исту творевину Божију у привремено сопствено царство.⁴¹ Ђаво, смрт и грех царују у овоме, а не у неком другом свету. Царство таме и царство светлости ратују прса у прса на истоме месту. Из тога разлога је васкрсење мртвих једина истинска победа над сатаном.⁴² Из ове арене је немогуће побећи. Једини избор који свакоме човеку стоји на располагању јесте да се бори против сатане делатним учествовањем у Христовој победи, или да прихвати демонске обмане и да верује да све добро иде и да је све нормално.⁴³

2. ПРАВЕДНОСТ БОЖИЈА И ЗАКОН

На основу претходно наведених ставова св. ап. Павла о не-дуалистичкој природи пале творевине, очигледно је да за њега не може постојати никакав систем моралних закона, који је инхерентан природном и нормалном космосу. Стога се не може мешати са правдом Божијом оно што човек, по својим запажањима људских односа у друштву и природи, прихвата као праведно и добро. Праведност Божија се непоновљиво и у свој својој пуноти открила једино у Христу,⁴⁴ и нико нема право да тај појам Божије праведности замени својим сопственим концептом.⁴⁵

Праведност Божија, онаква каква се открила кроз Христа, не дела по објективним правилима понашања, закона,⁴⁶ већ пре у складу са личносним односима вере и љубави.⁴⁷ *Знајући то да закон није проишан за њраведника, негo за безаконике и њејкорне, безбожне и жрјешнике...*⁴⁸ Ипак тај закон није зао, већ добар⁴⁹ и чак духован.⁵⁰ Међутим, то није довољно. Закон је привремен и педагошке је природе,⁵¹ и има да се испуни у Христу⁵² и превазиђе личносном љубављу, по примеру Божије љубави откривене у Христу.⁵³ Вера и љубав према Христу морају бити личносне. Зато и кажемо да је вера без љубави празна. *И ако имам сву вјеру да и горе њремјештам, а љубави немам, ништа сам.*⁵⁴ Исто тако, дела вере лишена љубави не доносе никакву корист. *И ако раздам све имање своје, и ако ѡредам ѡијело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа ми не користи.*⁵⁵

Не живимо од пуког испуњавања правила, јер у том случају ни Христова искупитељска жртва не би ни била потребна. *Заиста би од закона била ѡраведност.*⁵⁶ *Да је даи закон који може оживљавати,*⁵⁷ онда би спасење, а не обећање било даровано Аврааму.⁵⁸ Међутим, закон не доноси живот, већ пре суштина Бога, *Који једини има бесмртност.*⁵⁹ Само Бог може даровати живот и Он то чини слободно, по Својој вољи,⁶⁰ на Свој начин и у време које Он одабере.⁶¹

Са друге стране, заиста је погрешно Божију праведност сматрати одговорном за постојање смрти и греха. Ни на једном месту ап. Павле не приписује Богу узроке смрти и греха. Супротно томе, природу је таштини и греху покорио сам ђаво,⁶² који је успео да се кроз пад и смрт првог човека паразитски увуче у творевину, чији је он већ био део, али испрва не као њен тлачитељ. За ап. Павла је преступ првоствореног Адама омогућио улазак смрти у овај свет,⁶³ али овај непријатељ⁶⁴ свакако није коначна творевина Божија. Исто тако се ни смрт Адама, нити било ког другог човека не може сматрати Божијом казном.⁶⁵ Св. ап. Павле тако нешто уопште не спомиње.

Како бисмо дошли до основних претпоставки библијске науке, потребно је да се одрекнемо свих јуридикских схема људске правде, које, по објективним етичким правилима, претпостављају прописивање казне и награде. Приступити проблему прародитељског греха на тако наиван начин и рећи да *tout lecteur sense concilura qu'une penalite commune implique une offense commune*, због чега сви имамо удела у Адамовој кривици,⁶⁶ значило би занемарити истиниту природу праведности Божије и стварну моћ приписати сатани.

Односи који постоје између Бога, човека и сатане не подлежу никаквим правилима и законима, већ зависе од личне слободе избора.

Чињеница да постоје закони који човеку забрањују да убије ближњег не подразумева и немогућност убиства не само једног, већ стотине хиљада ближњих. Уколико човек не поштује правила и законе доброг владања, онда се ни од сатане не може очекивати да их поштује. Ап. Павле сигурно не размишља о сатани као о некоме ко једноставно само поштује општа правила космоса и спроводи вољу Божију кажњавањем душа бацањем у ад. Ради се управо о супротном. Сатана се динамички бори против Бога, користећи се сваком могућом преваром и усмеравајући све своје вештине и силе да уништи дела Божија.⁶⁷ Дакле, спасење човека и творевине се не може остварити простим давањем опроштаја или својеврсним јуридикским уклањањем греха, нити задовољењем сатане (Ориген) или Бога (Рим). Спасење може доћи само уништењем сатане и његове силе.⁶⁸

Стога, према ап. Павлу, Сам Бог је уништио „прописе и силе”, приковавши обвезницу која је била против нас на Христов крст.⁶⁹ *Јер Бог бјеше у Христју који ѿмири свијет са собом, не урачунавши им грјехе њихове.*⁷⁰ Иако бејасмо у греху, Бог то није искористио против нас, већ је објавио Своју праведност онима који повероваше у Христа.⁷¹ Праведност Божија је изнад човекових мерила, која делају по закону дела.⁷² По мишљењу св. ап. Павла, не треба раздвајати праведност и љубав Божију зарад некакавог јуридикског учења о искупљењу. Праведност и љубав Божија које се откривају у Христу су једно. На пример, у Посланици Римљанима (3, 21-26) израз „љубав Божија” се веома лако може заменити изразом „правда Божија”.

Занимљиво је да запазимо да када ап. Павле говори о гневу Божијем, он говори о гневу који се излива на оне који се, по сопственом избору, предадоше у ропство телу и ђаволу.⁷³ Иако је творевина заробљена грехом, они који су без закона, они без изговора служе и погрешно живе, јер *што је на Њему невидљиво, од ѿстојања свијетја умом се на створењима јасно види, његова вјечна сила и божанство, да немају изговора.*⁷⁴ *Зашто их предаде Бог у жељама њихових срца у нечислоти, да се бешчасће шјелеса њихова међу њима самима.*⁷⁵ И још: *Предаде их Бог у ѿкварен ум.*⁷⁶ Ово, пак, не значи да је Бог узрок њиховог стања, већ пре да их је Он предао, јер су се потпуно предали греху и сатанској сили. И остале сличне одломке треба тумачити на овај начин.⁷⁷

Ово предавање људи неосетљивих срца за Његова дела, Бог није ограничио само на незнабошце, већ и на Израиљце.⁷⁸ *Јер нису ѿраведни ѿред Богом они који слушају закон, него ће се ѿравдати они који испуњавају закон.*⁷⁹ И још: *А који ѿод законом сагрјешисше, ѿо закону ће се судити.*⁸⁰ Незнабошци, међутим, иако нису под Мојсијевим законом, нису лишени одговорности због личних грехова, јер кад они *немајући закона чине од*

*природе што је по закону, они немајући закон сами су себи закон; Они доказују да је у срцима њиховим написано оно што је по закону, пошто сведочи савјести њихова, и пошто се мисли њихове међу собом оштужују или оштравају.*⁸¹ Христос ће, по речима ап. Павла,⁸² на последњем суду судити по јеванђељу, а не по неком систему природних закона, и то свим људима били они под законом или не, и били они ученици Христови или не. Иако оно *што је на Њему невидљиво, од постојања свијета умом се на створењима јасно види, његова вјечна сила и божанство*, још увек не постоји никакав морални закон инхерентан космосу. Незнабошци који „немају закон”, али који *од природе чине што је по закону*, не држе се никаквог природног система моралних космичких закона. Они пре *доказују да је у срцима њиховим написано оно што је по закону, пошто сведочи савјести њихова*. На овом примеру се поново може јасно видети појам ап. Павла о личносним односима између Бога и човека. *Бог им је објавио*,⁸³ и Бог је Тај Који се и даље обраћа палом човеку ван закона, кроз савест и срце, који је за ап. Павла центар човекових помисли,⁸⁴ а за удове тела Христовог и обиталиште Светога Духа⁸⁵ и Самога Христа.⁸⁶

3. ЧОВЕКОВА СУДБИНА И АНТРОПОЛОГИЈА

Пре него што, на основу претходно реченог, покушамо да дефинишемо значење прародитељског греха, неопходно је да проучимо науку ап. Павла о човековој судбини и његовој антропологији.

а. Човекова судбина

Заиста би била велика бесмислица да богословљу св. ап. Павла припишемо концепт људске судбине, који као нормалне прихвата тежње и жеље онога што бисмо назвали „телесним човеком”. За таквог човека је уобичајено да тражи сигурност и срећу у стицању и поседовању објективних ствари. Схоластички богослови Запада су често ове човекове потребе употребљавали као доказ да он инстинктивно тежи за Апсолутним, за поседовањем онога што доводи до стања потпуне среће, тј. до стања у коме је немогуће желети нешто више, јер ништа боље ни не постоји. Овај хедонистички приступ човековој судбини је, наравно прихватљив само онима који смрт и грех прихватају као нешто нормално, или као резултат Божије одлуке о казни. Уколико они који Бога прихватају као коначни извор смрти, заиста припишу грех сатанским силама, онда они у ствари Самога Бога чине извором греха и зла.

За св. ап. Павла не постоји ништа што је нормално, а да се оно не ослања на Христа. Посматрањем живота палог човека и творевине не

могу се донети никакви закључци о њиховој судбини. Ап. Павле ни на једном месту не позива хришћане да живе живот сигурности и среће по мерилима овога света. Напротив, он позива хришћане да умру за овај свет и да имају тело мртво за грех,⁸⁷ те да чак страдају за јеванђеље по сили Божијој.⁸⁸ Он тврди да ће *сви који хоће да живе њобожно у Христју Исусу бити збоњени*.⁸⁹ Тешко да је то језик којим говоре они који траже сигурност и срећу.⁹⁰ Такође, немогуће је да тврдимо да ап. Павле таква страдања без љубави сматра средством спасења. Она би могла да се сврстају у категорију плате за обављени посао и не би се могла сматрати личносним односима вере и љубави.⁹¹

Ап. Павле не верује да се човекова судбина састоји из пуког прилагођавања правилима и законима природе, који су још од почетка времена остали исти. Однос Божије и човекове воље није никакво јуридикчко или хедонистичко покораване једне воље другој (како су то бл. Августин и схоластици сматрали), већ се ту ради о личносном односу љубави. Св. ап. Павле каже да смо ми *сарадници Божији*.⁹² Наш љубавни однос са Богом је такав да у Христу ишчезава и сама потреба за законом. *Ако сће њак Духом вођени, нисте њод законом*.⁹³ Удови тела Христовог нису позвани да живе на нивоу неличносних прописа, већ по љубави Божијој која се открила у Христу и која не тражи законе, будући да она не тражи своје,⁹⁴ већ тражи да се испразни за друге у обличју љубави Христове.⁹⁵

Љубав и праведност Божија се открила једном и за све у Христу⁹⁶ и то уништењем ђавола⁹⁷ и избављењем човека од тела смрти и греха.⁹⁸ Тако човек ваистину може да постане подражател Самога Бога,⁹⁹ Који је унапред одредио Свој избор да сви *буду саобразни лику Сина њеђова*,¹⁰⁰ Који не учини ништа да угоди Себи, већ пострада за друге.¹⁰¹ Христос пострада, да они који живе, не живе више себи,¹⁰² већ да постану савршени, чак *до мјере растја њуноће Христјове*.¹⁰³ Хришћани више не треба да живе по стихијама овога света, иако живе у овоме свету,¹⁰⁴ већ да имају ум Христов,¹⁰⁵ како би у Христу могли да постану савршени.¹⁰⁶ Мужеви више не треба да воле своје жене по мерилима овога света, већ *као иштјо и Христјос заволе Цркву и себе ѡредаде за њу*.¹⁰⁷ Човекова судбина није срећа и само-задовољност,¹⁰⁸ већ пре усавршавање у Христу. Човек треба да постане савршен, као што је савршен Бог¹⁰⁹ и Христос.¹¹⁰ Такво усавршавање може доћи само кроз личносну силу божанске и несебичне љубави,¹¹¹ *која је свеза савршенсѡва*.¹¹² Ову љубав не треба мешати са љубављу палог човека који тражи само своје.¹¹³ Љубав у Христу не тражи своје, већ оно што је од другога.¹¹⁴

Уподобљење Христу се не ограничава само на царство љубави, већ представља неодвојиви део спасења сваког човека и творевине. Човеково понижено тело ће се преобразити, како би постало *саобразно* Христовом *тјелу славе*.¹¹⁵ Човеково назначење јесте да се, попут Христа, усаврши и по телу. *Онај који је поодишао Христиа из мртвих оживјеће и ваша смртна тјелеса Духом својим који живи у вама*.¹¹⁶

Св. ап. Павле каже да је смрт непријатељ,¹¹⁷ који је дошао у свет и ушао у све људе кроз грех једнога човека.¹¹⁸ Тако се, не само човек, већ сва творевина покорила греху.¹¹⁹ Потчињавање човека и творевине сили ђавола и смрти очигледно беше привремено нарушавање првобитног назначења човека и творевине. Погрешно је Павлове тврдње о првом и другом Адаму схватити да би Адам свакако умро и да није сагрешио, и то чисто због тога што је саздан као *душа жива* – што у овом случају значи „смртан”.¹²⁰ Адам свакако није морао бити створен као природно смртан, али нема разлога да верујемо да он не би постао по природи такав, да није сагрешио.¹²¹ То се свакако односи на необичне силе које ап. приписује смрти и греху.

б. Антропологија св. ап. Павла

Као што смо већ рекли, за ап. Павла закон је добар¹²² и чак духован.¹²³ Судаћи по *унутарњем човеку*, то је очигледно.¹²⁴ Али, упркос чињеници да он може имати вољу да чини добро по закону, он не може пронаћи силу да чини добро,¹²⁵ јер је он *тјелесан, њродан у ројство грјеху*.¹²⁶ Уколико он сам, по *унутарњем човеку* жели да чини добро, али не може, онда више није он тај који чини зло, већ грех који живи у њему.¹²⁷ Зато он пита: *Ја јадни човјек! Ко ће ме избавити од тјела смрти ове?*¹²⁸ Бити избављен *од тјела смрти ове* значи бити слободан од смртне силе која борави у телу. Тако ме закон *Духа живога у Христју Исусу ослободи од закона грјеха и смрти*.¹²⁹

Погрешно је тумачити овај одломак¹³⁰ у складу са дуалистичком антропологијом, која би под термином *σαρκικός* подразумевала само ниже прохтеве тела – поготову сексуалне жеље – изузимајући душевне. Ап. Павле не користи реч *σαρκικός* у том контексту. На другом месту апостол подсећа брачне људе да они немају власти над својим телима, те да стога не треба ни да се забрањују једно другоме *сем по договору, да би се предали пошту и молитви, па ојети да се саспанеће, да вас сапана не искушава вашиим неуздржањем*.¹³¹ Он Коринћанима каже да су они посланица написана не мастилом, *него Духом Бога живога, не на каменим таблицама, него на тјелесним таблицама срца* – *επιγραφήν πλαξίν καρδιάς σαρκίνας*.¹³² Христос је постао познат по телу¹³³ и *Бог се јави у тјелу*.¹³⁴

Ап. Павле пита уколико он посеја духовно међу Коринћане, да ли је много ако пожање оно што је телесно.¹³⁵ Он нигде не користи придев σαρκικός за сексуалне или оно што се уопштено назива телесним, насупротив душевним, прохтевима.

Изгледа да ап. Павле позитивну силу греха приписује телу као таквом само у посланици Галатима, који почевши Духом, мисле да телом завршавају.¹³⁶ У овом случају тело има вољу која жели против духа.¹³⁷ *А њознаџа су гјела њијела, која су: њрељуба, блуд, нечистиоџа, бесрамности, идолојоклонство, чарање, неџријатељство, свађе, њакости, гњев, њркоси, раздори, јереси, зависности, убиства, њијанства, раскалашности и слично овима.*¹³⁸ Већина ових дела тела би захтевала веома активно, па чак и покретачко учешће ума, који у овом случају показује да је тело, за ап. Павла, много више од онога што му свака дуалистичка антропологија приписује. Дакле, тело као такво, као позитивна сила греха, што је наглашено у Посланици Галатима, где се ап. Павле гневи због безумља својих читалаца,¹³⁹ не може се одвојити од осталих спомињања греха који паразитски обитава у телу,¹⁴⁰ које само по себи није зло,¹⁴¹ јер се и Сам Бог јавио у њему.¹⁴² Значи, тело није само по себи зло, већ је грехом који живи у њему постало ослабљено.¹⁴³

Да би се исправно схватила антропологија св. ап. Павла, није потребно да се позовемо на јелинску дуалистичку антропологију, која прави јасну разлику између душе и тела, већ пре на јудејске изворе, у којима тело и душа означавају целовиту личност, а не само један њен део.¹⁴⁴ Тако, у Старом Завјету, израз πᾶσα σὰρξ означава све што је живо,¹⁴⁵ а посебно човека.¹⁴⁶ Израз πάση ψυχῆ је употребљен на исти начин.¹⁴⁷ У складу са старозавјетним контекстом, оба ова израза – πᾶσα σὰρξ¹⁴⁸ и πάση ψυχῆ¹⁴⁹ - се користе и у Новом Завјету.

Дакле, за ап. Павла бити телесан¹⁵⁰ и духован¹⁵¹ значи једно те исто. *Тијело и крв не могу наслиједити Царство Божијега,*¹⁵² јер пропадљивост не може наслиједити нераспадљивост.¹⁵³ Из тога разлога се тело душевно сеје у пропадљивости, а устаје у непропадљивости; сеје у бешчашћу, а устаје у слави; сеје у немоћи, а устаје у сили.¹⁵⁴ *Сије се њијело душевно, устаје њијело духовно. Постоји њијело душевно и њостоји њијело духовно.*¹⁵⁵ Смрт и грех владају и телом и душом, те стога не могу наследити царство живота. То може учинити само духовно. *Али није њрво духовно, неџо душевно, њоџом духовно. Први човјек је од земље, земљан; други човјек је Госјод са неба.*¹⁵⁶ То што је први човек постао душа жива за ап. Павла значи да је постао душеван, па стога и подложен пропадљивости,¹⁵⁷ јер је од земље...¹⁵⁸ Овај израз не подразумева никакву дуалистичку антропологију. Тело душевно – од земље земљано – или душа

жива – од земље земљана – довели би до незамисливе конфузије уколико би се тумачили са становишта дуализма, који прави разлику између тела и душе, нижег и вишег, материјалног и чисто духовног. Шта би онда у том случају била душа жива, која је од земље и земљана је? Говорећи о смрти, дуалиста никада не би могао да каже да се тело душевно сеје у пропадљивости. Он би пре морао да каже да душа напушта тело, које се само по себи сеје у пропадљивости.

Ни душа, ни дух нису разумни делови човека. Као пример ћемо навести 1.Кор. 2, 11 (*Јер ко од људи зна штиа је у човјеку осим духа човјекова који је у њему?*) и 1.Сол. 5, 23 (*А сам Боџ мира да вас ѿосвети ѿошћуно, и васцијели дух ваш и душа и штијело да се сачува без ѿорока за долазак Госѿода нашеџа Исуса Христѿа*). Не можемо ове делове посматрати одвојено од осталих списа ап. Павла, само да бисмо му приписали језик томистичког дуалисте, као што то, нпр., чини F. Prat у *La Theologie de s. Paul*, т. 2, стр. 62-63. На другом месту, критикујући праксу појединаца који се моле јавно на непознатим језицима, ап. Павле каже: *Јер ако се штим језиком молим Боџу, мој дух се моли, а ум је мој без ѿлода. Штиа шреба, дакле? Молићу се Боџу духом; а молићу се и умом; хвалићу Боџа духом, а хвалићу и умом.*¹⁵⁹ Овде је направљена јасна разлика између духа и ума. Стога је за ап. Павла царство духовног несместиво у категорију људског знања, већ има другу димензију.

Како би изразио идеју о уму или разумевању сва четворица јеванђелиста користе реч καρδιᾶ (срце).¹⁶⁰ Само јеванђелиста Лука користи реч νοῦ (ум).¹⁶¹ Насупрот њему, ап. Павле користи обе речи – и καρδιᾶ¹⁶² и νοῦ¹⁶³ како би означио способност познања. Ум се, међутим, не треба схватити као умна способност нематеријалне душе, већ пре као синоним са речју *срце*, која је опет синоним са ἔσω αἰνθρωπων.

Бог даје Духа Светога у срце¹⁶⁴ или у унутарњег човека ἔσω αἰνθρωπων,¹⁶⁵ како би Христос могао да се усели у срце.¹⁶⁶ Срце и унутарњи човек су обиталишта Духа Светога. Човек се радује закону Божијем по унутарњем човеку, али постоји још један закон у удима његовим, који се бори против закона ума.¹⁶⁷ Овде је јасно да је ум синоним са унутарњим човеком, који је срце, обиталиште Светога Духа и Христа.¹⁶⁸

Ходити у таштини ума, са помраченим разумом у мраку незнања и кроз незнање бити отуђен од живота Божијега, јесте последица *окамењености срца* – διὰ τῆν πώρωσιν τῆς καρδίας.¹⁶⁹ Срце је центар човекове слободне воље, и управо у њему он по своме избору постаје потамњен¹⁷⁰ и окамењен¹⁷¹ или пак просветљен познањем наде, славе и

силе у Христу.¹⁷² У срцу човек чува тајне¹⁷³ и Христос је тај *Који ће и освијетлиити шито је сакривено у њами и објавиити намјере срца.*¹⁷⁴

Било би апсурдно Павлову употребу израза „унутарњи човек” и „ум” тумачити у складу са дуалистичком антропологијом, занемарујући његову употребу речи *срце*, која се савршено слаже са новозавјетним и старозавјетним писцима. Кориштењем речи као што су „ум” и „унутарњи човек”, ап. Павле уводи нову терминологију, до тада непознату јудејској традицији, али он при томе не уводи никакву нову антропологију засновану на јелинском дуализму. Ап. Павле ни на једном месту не говори о души или духу као о способностима човековог ума. Његова антропологија је јудејска, а не јелинска.

И у Старом и у Новом Завјету се може наћи израз *Πνεύματος τῆς ζωῆς* (дух живота), али никако *живи дух*;¹⁷⁵ исто као и *жива душа*, али никада *душа живоїта*.¹⁷⁶ Разлог томе је што душа или тело живе само учествовањем, док је дух сам по себи живоначални дар Божији човеку,¹⁷⁷ *који једини има бесмртносћ*.¹⁷⁸ Бог човеку дарује Свој сопствени нестворени живот, а да при томе не нарушава слободу човекове личности. Тако, човек није неко умно обличје саздано по предодређеној суштини или општој идеји о човеку, чије је назначење да се прилагоди стању механичког задовољства у Божијем присуству, чиме његова воља постаје стерилна и непокретна у стању потпуног само-задовољства, довољности и среће (нпр. по општем неоплатонистичком учењу бл. Августина и римских схоластика о човековом назначењу). Човекова личност се не састоји од нематеријалне умне душе, која има сопствени живот и користи тело само као своје обиталиште. Тело, или душа представљају целог човека, док је срце средиште ума у коме воља може још више да се приклони истини или да постане пријемчивија за божанско просветљење. Човеков дух није средиште његове личности, нити је то способност која управља човековим делањем, већ је он искра божанског живота, која је дарована човеку као његово животно начело. Тако, човек може да живи по *Πνεύματος τῆς ζωῆς* или према закону тела, који је смрт и грех. Дакле, сама човекова личност, иако ју је створио Сам Бог, остаје ван Божанске суштине, па је стога и потпуно слободна да одбаци дело стварања, у којем није учествовала, или да прихвати стваралачку божанску љубав, тако што ће живети по духу, којег му је Бог у ту сврху и даровао.

*Јер је њјелесно мудровање смртї, а духовно мудровање живоїт и мир.*¹⁷⁹ Јер, они који живе по телу ће помрети,¹⁸⁰ док они који Духом умртвљују телесна дела ће живети.¹⁸¹ Човеков дух, пак, који је лишен животворног Духа Божијег је савршено немоћан да се супротстави телу, којим владају смрт и пропадљивост¹⁸² - *Ко ће ме избавиити од њијела*

*смрти ове?*¹⁸³ Јер закон тоу Πνεύματος τῆς ζωῆς (духа живоућа) у Христѹ Иисусу ослободи ме од закона зријеха и смрти.¹⁸⁴ Само они чији се дух обновио¹⁸⁵ кроз заједницу са Духом Божијим,¹⁸⁶ може да се супротстави телесним жељама. Само они којима је дарован Дух Божији и који чују Његов глас у животу тела Христовог могу да се боре против греха. *Овај Дух свједочи нашем духу да смо дјеца Божија.*¹⁸⁷

Иако је човеков дух живоначални дар Божији, он још увек може учествовати у прљавштини телесног делања. Из тога разлога је за хришћане неопходно да се чувају не само од нечистоте тела, већ и духа.¹⁸⁸ Јединство човековог духа и Божијег Духа, који се добије на крштењу, није никаква магијска гаранција да неће доћи до њиховог раздвајања. Постати поново заробљен прохтевима тела, итекако може довести до одвајања од тела Христовог.¹⁸⁹ Човеку је Дух Божији и дарован зато да би се Христос настанио у његово срце.¹⁹⁰ *Ако ипак неко нема Духа Христѹова, он није његов.*¹⁹¹ Имати Духа Божијег, који обитава у телу, такође значи и бити уд тела Христовог, а бити лишен њега значи бити одвојен од Њега. Немогуће је бити у заједници са само једним делом Бога. Заједница са Христом у Духу јесте заједница са целим Божанством. Бити одвојен од Једне Личности, значи бити одвојен од све Три.

*А ѿзнаѿа су дјела ѿијела...*¹⁹² Јер је ѿјелесно мудровање неѿријѿиљсѿво Богу, ѿишѿо се не ѿкорава закону Божијем, нишѿи ѿак може. А који су ѿ ѿијелу не могу угодѿишѿи Богу.¹⁹³ Такви људи су у власти смрти и греха и морају се ослободити од ѿијела смрти ове.¹⁹⁴ Са друге стране, они који се погребеше са Христом, крштењем умиру за грех и живе у Христу.¹⁹⁵ Они више не живе по прохтевима тела, већ духа. *А ѿлог Духа јесѿе: љубав, радосѿ, мир, дугоѿрѿљење, благосѿ, доброѿа, вјера, крошѿосѿ, уздржање. За ѿакве нема закона. А који су Христѿови, расѿеше ѿијело са сѿрасѿима и жељама.*¹⁹⁶

Очигледно је да за ап. Павла живот и спасење представљају заједницу човековог духа и Духа Божијег у заједници љубави у телу Христовом. Са друге стране, смрт значи живети по телесним прохтевима, којима владају силе греха и смрти – *Јер је ѿјелесно мудровање смрти.*¹⁹⁷ Св. ап. Павле у својим Посланицама говори о животу и смрти. Бог је живот; а сатана држи узде смрти и греха. Заједница са Богом у Духу Светоме, кроз тело Христово у заједници љубави, значи живот и доноси спасење и усавршавање. Одвојеност човековог духа од божанског живота у телу Христовом значи поробљеност силама смрти и греха, које сатана користи како би уништио творевину Божију. Живот духа јесте заједница и љубав; живот по телу јесте разједињеност и распадање, нестајање у смрти и греху.

Заиста је неопходно да се правилно разуме суштина израза које користи ап. Павле, као што су тело, душа и дух. Тиме би се избегла већ распрострањена забуна, која доминира на пољу проучавања Павловог богословља. Ап. Павле никада не супротставља невештаствену рационалну душу и вештаствено тело. Тело и душа су синоними и, заједно са духом, чине целог човека. Живети по духу не значи живети живот по нижем делу човека. Управо супротно, живети по телу или души значи живети по закону смрти. Живети по духу значи живети по закону живота и љубави.

Они који су телесни не могу да живе по своме првобитном назначењу несебичне љубави према Богу и ближњем, јер њима владају силе греха и смрти. *А жалац је смрти грјех.*¹⁹⁸ Грех је царовао у смрти.¹⁹⁹ Смрт је последњи непријатељ који ће се уништити.²⁰⁰ Све док човек живи по закону смрти, у телу, он не може угодити Богу,²⁰¹ јер не живи по закону живота и љубави. *Јер је њјелесно мудровање нејријателство Богу, њошћо се не њокорава закону Божијем, нији њак може.*²⁰² Да би живео у складу са својим првобитним назначењем, човек се мора *избавити од њијела смрти ове.*²⁰³ Ово избављење од силе смрти и греха долази од Бога, Који је послао Свога Сина у обличју *њијела грјеховнога*, да ослободи човека *од закона грјеха и смрти.*²⁰⁴ Међутим, иако су Христова смрт и Његово васкрсење разорили силу смрти и греха, учествовање у Његовој победи, може се остварити само кроз сапогребење са Христом у бањи крштења.²⁰⁵ Само умирањем кроз крштење, а затим и непрекидним умирањем за све световно, удови тела Хростовог могу постати савршени као што је Бог савршен.

Никако не можемо занемарити важност коју ап. Павле приписује умирању за овај свет, како би се живело по „духу живота”. Одбацити његово инсистирање на потпуном само-одрицању зарад спасења душе, условило би потпуно неразумевање саме суштине новозаветне благовести. Уколико уништење ђавола, смрти и греха доноси спасење и представља једини услов човековог живота по његовом првобитном назначењу, онда се средства за прелазак из царства смрти и њихове последице на царство живота, кроз Христову победу над смрћу, морају схватити веома озбиљно. За св. ап. Павла, пут из смрти у живот јесте заједница са Христовом смрћу и животом, који се добијају кроз крштење, те, и непрекидни живот љубави у телу Христовом. Међутим, овај нови живот љубави у телу Христовом мора бити пропраћен свакодневним умирањем за овај свет, којим влада закон смрти и греха и који се налази у сатанским рукама. Учествовање у победи над смрћу не долази кроз некакву магијску веру и свеопшти сентимент, или осећај замагљене

љубави према човечанству (Лутер). Потпуно учествовање у телу Христовом може доћи само умирањем у води крштења заједно са Самим Христом, и животом по закону „духа живота”. Катихумени и покајници су имали веру, али још увек нису крштењем прошли кроз смрт у нови живот, или, пак, једном умревши за све телесно, нису остали чврсти, те су дозволили да сила смрти и греха поново надвлада „дух живота”. У погледу учења св. ап. Павла о умирању за овај свет кроз св. тајну крштења, занимљиво је да истакнемо употребу речи $\sigma\omega\mu\acute{\alpha}$, која означава заједницу чланова Цркве у Христу. Невезано за ап. Павла, реч $\sigma\omega\mu\alpha$, како у Старом, тако и у Новом Завјету, углавном упућује на мртву особу, или леш.²⁰⁶ На Тајној вечери је Господ наш Исус Христос употребио реч $\sigma\omega\mu\alpha$ преваходно да би истакао чињеницу да ће умрети, пострадали, док речју $\alpha\iota\psi\iota\sigma\mu\acute{\alpha}$, он упућује на Његов повратак у живот; док је у Старом Завјету крв елеменат живота.²⁰⁷ Дакле, на Тајној вечери, као и на свакој Литургији, објављује се и исповеда Христова смрт и Његово васкрсење. Следећу претпоставку св. ап. Павла о смрти кроз крштење, могуће је Цркву описати као тело ($\sigma\omega\mu\alpha$) Христово, и то не само због Христа и Светога Духа који обитавају у телима хришћана, већ и због тога што су сви удови Христови у води крштења умрли за тело греха. Пре учествовања у животу Христовом, човек најпре мора постати стварно тело ($\sigma\omega\mu\alpha$), слободно од ђавола, кроз умирање за овај свет и живот по „духу”.²⁰⁸

СИНТЕТИЧКЕ ОПСЕРВАЦИЈЕ

Св. ап. Павле ни на једном месту не каже да је васцели род људски проглашен кривим због Адамовог греха, због чега га је Бог казнио смрћу. Смрт је зла сила, која је у свет ушла кроз грех, настанила се у њему, те у личности самога сатане влада човеком и творевином. Иако човек може да позна и чини добро кроз закон написан у његовом срцу, он за то није способан услед греха који живи у његовом телу. Зато не можемо рећи да је човек тај који чини зло, већ грех који живи у њему. Због овога греха, он не може пронаћи средства за чињење добра. Он се мора избавити од *ишијела смрти ове*.²⁰⁹ Тек тада човек може да чини добро. Шта је ап. Павле тиме хтео да каже? Адекватан одговор се може наћи само ако у обзир узмемо и Павлово учење о човековом назначењу. Пошто је човек саздан за живот несребичне љубави, при чему свако његово делање треба да је усмерено напоље, према Богу и ближњем, а никада према себи – при чему би он онда био савршен образ Божији – онда је очигледно да је сила смрти и греха сада онемогућила такав савршен живот. Сила смрти у космосу је са собом донела и жељу за самоодржањем, страх и бригу,²¹⁰ који су суштински узроци самопоуздања, егоизма, мржње, зависти и сл. Будући да се човек плаши да не постане безначајан, он се непрекидно

труди да и себи и другима докаже да он ипак нешто вреди. Он жуди за похвалама, а плаши се увреда. Он тражи само своје и љубоморан је на успех других. Он воли оне који њега воле, а мрзи оне који њега мрзе. Он у богатству тражи сигурност и срећу, славу и телесна уживања, или пак замишља да је његово назначење да буде срећан у присуству Божијем кроз окренутост себи и индивидуалност и прихватање властитих самозадовољних жеља и среће за свој циљ. Са друге стране, он може да постане ревностан у неким нејасним идеолошким принципима љубави према људском роду, а да при томе мрзи своје најближе. То су дела тела о којима говори ап. Павле.²¹¹ Оно што се у свету сматра нормалним човеком није ништа друго до потрага за сигурношћу и срећом. Међутим, такви прохтеви нису нормални. Они су последице изопачености услед смрти и греха, кроз које сатана прожима сву твар, разједињује је и уништава. Та сила је тако јака да чак уколико човек и жели да живи у складу са првобитним назначењем, то је немогуће због греха који живи у његовом телу²¹² - *Ко ће ме избавити од њијела смрти ове?*²¹³

Безрезервно се предати и учествовати у љубави Божијој, такође значи учествовати у животу и истини Божијој. Љубав, живот и истина су једно и могу се наћи само у Богу. Окретањем од љубави Божије и свога ближњег према себи, значи прекинути заједницу са животом и истином Божијом, неодвојивом од Његове љубави. Раскидање ове заједнице са Богом се може окусити само кроз смрт, јер ништа што је створено не може само по себи вечно да постоји.²¹⁴ Дакле, сагрешењем првога човека, *уће у свијет* принцип греха (ђавола), *и кроз ѓријех смрти, и њако смрти уће у све људе...*²¹⁵ Ђаво је не само човека, већ сву творевину покорио смрти и греху.²¹⁶ Будући да је човек неодвојиви део творевине и да је у сталној заједници са њом, те да је рођењем повезан са васцелом историјом људског рода, тиме пад творевине кроз једног човека аутоматски укључује пад и грех свих људи. Управо су кроз смрт и грех васцели људски род и творевина постали пријемчиви за ѓавола и грех, јер је управо кроз смрт човек изгубио своје првобитно назначење, који је био да љуби Бога и ближњег, а да при томе не мисли на себе. Човек не умире због тога што је крив за Адамов грех,²¹⁷ већ он постаје грешник јер се он кроз смрт и њене последице налази под влашћу сатане.²¹⁸

Ап. Павле јасно каже да је *жсалац смрти ѓријех,*²¹⁹ да *ѓријех царова у смрти,*²²⁰ те да је смрт *њосљедњи нејријател,*²²¹ који ће се укинути. Ап. Павле је нарочито надахнут када говори о Христовој победи над смрћу и грехом. Заиста би било крајње неразумно да се његове Посланице тумаче на основу следећих претпоставки: 1) смрт је нормална појава или 2) да је она у најбољем случају резултат јуридикче одлуке Божије да казни цели род људски због једног греха, 3) да је срећа коначно назначење човека, и

4) да је душа невештаствена, природно бесмртна и непосредно створена по Божијој замисли, због чега је нормална и неупрљана (римски схоластицизам). Павлово учење о човековој неспособности да чини добро по „унутарњем човеку”, може се разумети само уколико озбиљно прихватимо силу смрти и греха у телу, који спречавају човека да живи по своме првобитном назначењу.

Моралистички проблем који је поставио бл. Августин, а који се тиче преношења смрти на Адамове потомке, у знак казне за првобитни преступ, стран је Павловом начину размишљања. Смрт једног човека се не може сматрати резултатом личне кривице. Св. ап. Павле не размишља као филозофски моралиста, који узрок пада људског рода и све творевине тражи у нарушавању објективних правила доброг понашања, које за собом повлачи Божију казну чија се правда схвата у оквирима овоземаљске правде. Сасвим је јасно да ап. Павле о овоме паду размишља као о личној борби између Бога и сатане, у којој сатана није обавезан да поштује никаква правила. Управо из тога разлога, ап. Павле може да каже да змија *йревари Еву*²²² и да се *Адам не йревари а жена йреварена, йосйаде йресйуйница*.²²³ Човека није казнио Бог, већ је он сам пао под утицај ђавола.

Ово тумачење постаје још јасније када у обзир узмемо чињеницу да ап. Павле инсистира на томе да *зријех бјеше на свијетју до закона, али се зријех не рачуна када нема закона. Али смртй царова од Адама до Мојсеја и над онима који не сазријешисе сличним йријесйуйом као Адам, који је слика Онога који ће доћи*.²²⁴ Сасвим је јасно да на овоме месту апостол негира постојање било какве опште личне кривице због Адамовог греха. Грех је, свакако, већ постојао у свету, будући да је смрт овладала чак и онима који нису сагрешили попут Адама. Грех је у овом случају очигледно у личности сатане, који је овладао светом кроз смрт чак и пре доласка закона. Ово је једино могуће тумачење, јер га свесрдно поткрепљују и друга места Павловог учења о необичним силама зла, нарочито у Рим. 8, 19-21. Изразе св. ап. Павла би требало схватити буквално и то управо када говори да ће се укинути и последњи непријатељ,²²⁵ те да је *жалац смртйи зријех*.²²⁶

Из претходно реченог можемо да запазимо да се познати израз εϕφ' ω̄ πάντες ήμαρτον²²⁷ (пошто сви сагријешисе), са сигурношћу може сматрати модификатором речи θάνατος, која јој претходи, и која, граматички посматрано, једина одговара целоме контексту. Могућност да се реч εϕφ' ω̄ односи на Адама је како граматички, тако и егзегетски немогућ. Такво тумачење је први увео Ориген, који га је вероватно употребио са одговарајућим циљем, будући да је веровао у пре-

егзистентност свих душа, због чега је лако могао да каже да су све сагрешиле у Адаму. На Истоку је реч εἰς φῶς први превео као „јер” св. Фотије,²²⁸ који је тврдио да постоје два позната тумачења – Адам и смрт – али би га он протумачио као διότι (јер). Он свој аргумент заснива на погрешном тумачењу 2.Кор. 5, 4, где он εἰς φῶς поново преводи као διότι. Али, овде је прилично јасно да се εἰς φῶς односи на σκῆσις (εἰς φῶς οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι). Св. Фотије тумачи ап. Павла у оквирима природног моралног закона и покушава да постојањем личне кривице оправда човекову пропадљивост. Он тврди да су сви људи смртни, јер ходе Адамовим стопама.²²⁹ Међутим, ни св. Фотије, ни источни Оци не прихватају учење да су сви људи криви због Адамовог греха.

Са чисто граматичког становишта, немогуће је тврдити да се реч εἰς φῶς односи на нешто друго, осим на смрт. Сваки пут када ап. Павле употребљава граматичку конструкцију предлога ἐπὶ са дативом, он је увек користи као релативну заменицу која одређује именицу која јој претходи²³⁰ или фразу.²³¹ Уколико изузмемо Рим. 5, 12 и тврдимо да је ап. Павле употребио погрешан грчки израз како би изразио своју идеју, значило би да тражимо доказе који не постоје. Исправно тумачење овога одломка, како са граматичког, тако и са егзегетског становишта, може се добити само ако разумевамо да εἰς φῶς модификује именицу θάνατος – καὶ οὕτως εἰς πάντα ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ’ ᾧ (θάνατος) πάντες ἥμαρτον (и тако смрт уђе у све људе, пошто сви сагријешисе) - „због које” (смрти), или „на основу које” (смрти), или „због чега (смрти) сви сагрешисе”. Сатана, који је и сам начело греха, кроз смрт и грех је увукао сав људски род и творевину у грех и пропадљивост. Дакле, бити под влашћу смрти, по ап. Павлу, значи робовати злу и греху, услед неспособности тела да живи у складу са законом Божијим, који је несебична љубав.

Извесно је да се теорија о наслеђивању прародитељског греха и кривице свакако не може пронаћи код ап. Павла, који се не може тумачити нити у јуридикким оквирима, нити у смислу било каквог дуализма, који прави разлику између материјалних и проверено чистих, духовних и умних делова човека. Сасвим је сигурно да неки библијски научници не знају шта да кажу на ту тему, пошто не могу у Старом Завјету да пронађу никакав јасан доказ онога што они сматрају Павловим учењем о прародитељском греху у оквирима моралне кривице и казне.²³² Са истим овим проблемом се сусрећу и многи западни моралисти који проучавају источне Оце.²³³ Из тога разлога преовладава мишљење да је бл. Августин први и једини од раних Отаца који су разумели богословље св. ап. Павла. Овде се ради о правом миту од којег треба да се ослободе и протестанти и римокатолици. Само након што појми смисао смрти и њених последица, човек може схватити и живот ране Цркве, и то поготову Њен став према мучеништву. Будући већ погребени крштењем и

водећи живот сакривен са Христом у Богу,²³⁴ хришћани не могу пасти у руке смрти. Они већ беху мртви, али истовремено живи у Христу. Плашити се смрти још увек значи бити под влашћу ђавола: *Јер нама Бог није дао духа њлашљивостии, неџо силе и љубави и ијеломудреностии* (1.Тим. 1, 7). Покушавајући да убеди римске хришћане да не спречавају његово мучеништво, св. Игнатије пише: „Кнез овога света хоће да ме разграби и моју увереност у Бога да упропасти. Зато, нека нико од вас присутних не помаже њему.”²³⁵ Кипријанска расправа о паду у време прогона је била жестока, јер је Црква сматрала да је контрадикторно умрети крштењем, а затим се одрећи Христа због страха од смрти и мучења. Црквени канони, иако се данас не узимају у озбир зарад бољег разумевања унутрашње вере ране Цркве, и даље су веома строги према онима који би се због страха од смрти одрекли своје вере.²³⁶ Такав однос према смрти није резултат есхатолошког усхићења и ентузијазма, већ пре јасног признавања ко је ђаво, које су његове намере,²³⁷ које су његове силе над човеком и творевином, како се он крштењем уништава, али и одређења мистагошког живота у телу Христовом које је Црква. Оскар Калман прави велику грешку када покушава да каже да писци Новог Завјета тврде да су сатана и демони лишени њихове силе и да сада *leur puissance n'est qu'apparente*.²³⁸ Најснажнија сила ђавола јесте смрт, која се може уништити једино у телу Христовом, у којем се верни непрекидно боре против сатане, тежећи несебичној љубави. Ова борба против ђавола и стремљење несебичној љубави сабрана је у корпоративном евхаристијском животу локалне заједнице: „Јер, када се често окупљате на исто место, силе сатанине се тиме уништавају и његова се пагубност разара једнодушношћу ваше вере.”²³⁹ Свако, дакле, ко у себи не чује Духа Који га позива на евхаристијско сабрање зарад корпоративног живота несебичне љубави, очигледно се налази под влашћу сатане. „Који, дакле, не долази на заједнички скуп, тај се већ погордио и себе је осудио.”²⁴⁰ Живот ван корпоративног живота љубави је још увек под силом последица смрти, па је самим тиме и роб ђавола. Ђаво је већ поражен само због тога што је његова сила уништена Христовим рођењем, животом, смрћу и васкрсењем. А овај пораз живи само у спасенима пре и после Христа. Сви су они – и пре и после Христа – спасени Његовом смрћу и славним васкрсењем и они су житељи Новог Јерусалима. Ђаво не може надвладати Цркву, те је он самом том чињеницом већ поражен. Ова сила ван спасених и даље остаје иста.²⁴¹ Сатана је још увек *бог овога свијетиа*,²⁴² и због тога хришћани треба да живе, али не животом овога света.²⁴³

ЗАКЉУЧАК

Савремени научник који проучава Библију не може бити објективан уколико је његово истраживање библијског богословља једнострано или одређено извесним философским предрасудама. Савремена школа библијске критике на видљиво погрешан начин покушава да дође до суштине првобитне керијме, истовремено не схватајући сами смисао старозавјетне и новозавјетне анализе палог стања човека и творевине, као ни њено учење о природи Бога и сатане. Тако се можемо срести са анти-либералним тенденцијама савременог протестантизма, које прихватају овај метод библијске критике, али истовремено покушавају да спасу саму суштину јеванђелске поруке. У својој псевдо-научној методи истраживања, припадници ове школе не успевају да дођу ни до каквих коначних закључака, јер тврдоглаво одбијају да озбиљно схвате библијско учење о сатани, смрти и греху. Из тога разлога се питање попут тога да ли је тело Христово заиста васкрсло, сматра неважним – нпр. Емил Брунер, *Посредник*. Оно што је важно јесте вера да је Христос једини Спаситељ у историји, иако је веома вероватно да Он није васкрсао у историји. Како и од чега Он спасава самог човека вероватно остаје друго питање.

Очигледно је да за ап. Павла васкрсење Христовог тела представља уништење ђавола, смрти и греха. Христос је првенац Који је оживео.²⁴⁴ Да нема васкрсења, онда не би било ни спасења.²⁴⁵ Пошто су смрт, као и демонска поробљеност човека и творевине последице раскидања заједнице са животом и љубављу Божијом, онда само и једино истинито васкрсење може да уништи ђаволску силу. Зато је погрешно и изузетно плитко размишљање које идеју о небитности стварног телесног васкрсења назива библијском. У средишту библијске и патристичке мисли стоји јасна христологија истинске заједнице, условљене библијским учењем о сатани, смрти, греху и човековој судбини. Сатана материјално и физички управља кроз смрт. Зато и његов пораз мора бити такав – материјални и физички. Поновно васпостављање заједнице се мора остварити не само у оквиру умног настројења, већ, што је још значајније, кроз творевину, чији је човек неодвојиви део. Без исправног разумевања библијског учења о сатани и његовој сили, немогуће је схватити светотајински живот тела Христовог. Због тога се и христолошко и тријадолошко учење Светих Отаца претвара у бесмислену диверзију схоластичких стручњака. И римокатолички и протестантски учењаци заступају беспоговорно јеретичка учења о благодати и еклисиологији, и то из простог разлога што они више не виде да спасење лежи у јединству човека и богообразног живота у телу Христовом, у коме ђаво онтолошки и реално бива уништен кроз заједницу љубави. Изван живота заједнице са Христом и са ближњим у светотајинском животу корпоративне љубави, нема спасења, јер ђаво још увек влада светом кроз последице смрти и греха. Екстра-

светотајинске организације, попут папства, се не могу неговати као суштина хришћанства, јер се јасно налазе под утицајем световног умовања и за свој превасходни циљ немају васпостављање живота несебичне љубави. У западном хришћанству су се црквени догмати претворили у предмет умне гимнастике на часовима философије. Оно што најчешће зовемо природним људским разумом се уздиже на ниво богооткривеног богословља. Учења Цркве о Светој Тројици, Исусу Христу и благодати се више не сматрају прихваћеним изразима непрекинутог и егзистенцијалног опита тела Христовог, које живи у самом животу Свете Тројице кроз човечанску природу Господа нашег Исуса Христа, Који је уништио ђавола и чије тело (Цркву) врата ада неће надвладати.

Управо је данашња мисија православног богословља да пробуди западно хришћанство, али како би то остварили, сами православни морају поново да открију своје предање, те да, једном за свагда, престану да прихватају нагривајућу инфилтрацију западне богословске пометње у православно богословље. Само враћањем библијском разумевању сатане и човекове судбине, Свете Тајне Цркве могу поново да постану извор и снага православног богословља. Непријатељ живота и љубави се може уништити само онда када хришћани буду могли сложено да кажу да *нам њеџове намјере нису нејознајће*.²⁴⁶ Свако богословље које прецизно и тачно не може да дефинише ђавослке методе и обмане је изразито јеретичко, јер је такво богословље већ ђаво узео под своје. Управо из овога разлога Оци могу да тврде да је јерес дело самог сатане.

---

¹ 2.Кор. 2, 11.

² Св. Атанасије, De Incarnatione Verbi Dei, 4

³ 1.Тим. 4,4.

⁴ Рим. 5, 12.

⁵ Рим. 8, 20.

⁶ Рим. 8, 21-23.

⁷ 1.Кор. 15, 26.

⁸ 2.Кор. 4, 4.

⁹ Рим. 1, 20.

¹⁰ Рим. 8, 20.

¹¹ Рим. 7, 15-25.

¹² Рим. 11, 5.

¹³ 2.Кор. 4, 3.

¹⁴ 1.Кор. 15, 56.

¹⁵ Рим. 3, 9-12; 5, 19.

¹⁶ Рим. 5, 13.

¹⁷ 2.Кор. 4, 3; 11, 14; Еф. 6, 11-17; 2.Сол. 2,8.

¹⁸ Рим. 8, 24.

¹⁹ Кол. 2, 8.

²⁰ Св. Кирило Александријски, Migne, P.G.t. 74, с. 788-789.

²¹ 2.Тим. 2, 26.

²² 2. Кор. 2, 11.

²³ 1.Тим. 2, 14; 4, 14; 2.Тим. 2, 26; 2.Кор. 11, 14; 4, 3; 2, 11; 11, 3.

²⁴ Еф. 6, 11-17.

-
- ²⁵ 1.Кор. 7, 5; 2.Кор. 2, 11; 11, 3; Еф. 4, 27; 1.Сол. 3, 5; 1.Тим. 3, 6; 3, 7; 4, 1; 5, 14.
²⁶ 2.Кор. 11, 14; 4, 3; Еф. 2, 2; 6, 11-17; 1.Сол. 2, 18; 3, 5; 2.Сол. 2, 9; 1.Тим. 2, 14; 3, 7; 2.Тим. 2, 25-26.
²⁷ 2.Кор. 11, 14.
²⁸ 2.Сол. 2, 9.
²⁹ Еф. 6, 12; Кол. 2, 15.
³⁰ 2.Кор. 4, 4.
³¹ 2.Кор. 11, 3; 1.Тим. 2, 14.
³² Ibid.
³³ Рим. 8, 19-22.
³⁴ 1. Кор. 15, 56.
³⁵ Рим. 5, 21.
³⁶ Рим. 8, 20.
³⁷ Рим. 8, 21.
³⁸ 1.Кор. 15, 24-26.
³⁹ 1.Кор. 15, 54.
⁴⁰ Кол. 2, 13-15; 1.Кор. 15, 24-27; 15, 54-57.
⁴¹ 2.Кор. 4, 3; Гал. 1, 4; Еф. 6, 12.
⁴² 1.Кор. 14, 1.
⁴³ Рим. 12, 2; 1.Кор. 2, 12; 11, 32; 2.Кор. 4, 3; Кол. 2, 20; 2.Сол. 2, 9; 2.Тим. 4, 10; Кол. 2, 8; 1.Кор. 5, 10.
⁴⁴ Рим. 1, 17; 3, 21-26.
⁴⁵ Рим. 10, 2-4; Фил. 3, 8.
⁴⁶ Рим. 3, 20; 5, 15; 9, 32.
⁴⁷ Рим. 9, 30-10, 10; 1.Кор. 13, 1-14, 1; 1.Тим. 5, 8.
⁴⁸ 1.Тим. 1, 9-10.
⁴⁹ 1.Тим. 1, 18.
⁵⁰ Рим. 7, 14.
⁵¹ Гал. 3, 24.
⁵² Гал. 5, 13.
⁵³ Рим. 8, 29; 15, 1-3; 15, 7; 1. Кор. 2, 16; 10, 33; 13, 1; 15, 49; 2.Кор. 3, 13; Гал. 4, 19; Еф. 4, 13; 5, 1; 5, 25; Фил. 2, 5; Кол. 3, 10, 1.Сол. 1, 6.
⁵⁴ 1.Кор. 13, 2.
⁵⁵ 1.Кор. 13, 3.
⁵⁶ Гал. 3, 21.
⁵⁷ Ibid.
⁵⁸ Гал. 3, 18.
⁵⁹ 1.Тим. 6, 16.
⁶⁰ Рим. 9, 16.
⁶¹ Рим. 3, 26; Еф. 2, 4-6; 1.Тим. 6, 15.
⁶² 2.Кор. 11, 13; 1.Тим. 2, 14.
⁶³ Рим. 5, 12.
⁶⁴ 1.Кор. 15, 26.
⁶⁵ Св. Григорије Палама, *Kerphalia Physica*, 52, Migne, P.G.T. 150-A.
⁶⁶ F. Prat, *La Theologie de saint Paul*, Paris 1924, т.с. стр. 67-68.
⁶⁷ Рим. 8, 20; 1.Кор. 10, 10; 2.Кор. 2, 11; 4, 3; 11, 3; 11, 14; Еф. 2, 1-3; 6, 11-17; 1.Сол. 2, 18; 3, 5; 2.Сол. 2, 9; 1.Тим. 2, 14; 5, 14; 2.Тим. 2, 26.
⁶⁸ Кол. 2, 15; 1.Кор. 15, 24-26; 15, 53-57; Рим. 8, 21.
⁶⁹ Кол. 2, 14-15.
⁷⁰ 2.Кор. 5, 19.
⁷¹ Рим. 3, 20-27.
⁷² Рим. 10, 3; Фил. 3, 8.
⁷³ Рим. 1, 18...
⁷⁴ Рим. 1, 20.
⁷⁵ Рим. 1, 24.
⁷⁶ Рим. 1, 28.
⁷⁷ Нпр. Рим. 9, 14-18; 11, 8.
⁷⁸ Рим. 9, 6.
⁷⁹ Рим. 2, 13.
⁸⁰ Рим. 2, 12.
⁸¹ Рим. 2, 14-15.

-
- ⁸² Рим. 2, 16.
⁸³ Рим. 1, 19.
⁸⁴ Рим. 1, 21; 1.Кор. 4, 5; 14-25; Еф. 1, 17.
⁸⁵ 2.Кор. 1, 22; Гал. 4, 6.
⁸⁶ Еф. 3, 17.
⁸⁷ Рим. 8, 10; 8, 13; 2. Кор. 4, 10-11; 6, 4-10; Кол. 2, 11-12; 2, 20; 3, 3; 2.Сол. 1, 4-5.
⁸⁸ 2.Тим. 1, 8; 2, 3-6; 4, 5.
⁸⁹ 2.Тим. 3, 12.
⁹⁰ 1.Тим. 6, 7-9.
⁹¹ 1.Кор. 13, 3.
⁹² 1.Кор. 3, 9.
⁹³ Гал. 5, 18.
⁹⁴ 1.Кор. 13, 5.
⁹⁵ Фил. 2, 5-8.
⁹⁶ Рим. 3, 21-28.
⁹⁷ Кол. 2, 15.
⁹⁸ Рим. 8, 24.
⁹⁹ Еф. 5, 1.
¹⁰⁰ Рим. 8, 29.
¹⁰¹ Рим. 15, 1-3.
¹⁰² 2.Кор. 5, 15.
¹⁰³ Еф. 4, 13.
¹⁰⁴ Кол. 2, 20.
¹⁰⁵ 1.Кор. 2, 16; Фил. 2, 5-8.
¹⁰⁶ Кол. 1, 28.
¹⁰⁷ Еф. 5, 25.
¹⁰⁸ Фил. 2, 20.
¹⁰⁹ Еф. 5, 1.
¹¹⁰ Рим. 8, 29; 1.Кор. 10, 33; 15, 49; 2.Кор. 3, 13; Гал. 4, 19; Еф. 4, 13; 5, 25; Фил. 2, 5-8; Кол. 1, 28; 3, 10; 4, 12; 1.Сол. 1, 6.
¹¹¹ 1.Кор. 13, 2-3.
¹¹² Кол. 3, 14.
¹¹³ Фил. 2, 20.
¹¹⁴ Рим. 14, 7; 15, 1-3; 1.Кор. 10, 24; 10, 29-11, 1; 12, 25-26; 13, 1...; 2.Кор. 5, 14-15; Гал. 5, 13; 6, 1; Еф. 4, 2; Фил. 2, 4; 1.Сол. 5, 11.
¹¹⁵ Фил. 3, 21.
¹¹⁶ Рим. 8, 11.
¹¹⁷ 1.Кор. 15, 26.
¹¹⁸ Рим. 5, 12.
¹¹⁹ Рим. 8, 20-21.
¹²⁰ 1.Кор. 15, 42-49.
¹²¹ св. Атанасије, De Incarnatione Verbi Dei, 4-5.
¹²² Рим. 7, 12.
¹²³ в. 14.
¹²⁴ Рим. 7, 22.
¹²⁵ Рим. 7, 18.
¹²⁶ Рим. 7, 14.
¹²⁷ Рим. 7, 20.
¹²⁸ Рим. 7, 24.
¹²⁹ Рим. 8, 2.
¹³⁰ Рим. 7, 13...
¹³¹ 1.Кор. 7, 4-5; Рим. 15, 27.
¹³² 2.Кор. 3, 3.
¹³³ 2.Кор. 5, 16.
¹³⁴ 1.Тим. 3, 16.
¹³⁵ 1.Кор. 9, 11.
¹³⁶ Гал. 3, 3.
¹³⁷ Гал. 5, 16-18.
¹³⁸ Гал. 5, 19-21.

-
- ¹³⁹ Гал. 3, 1.
¹⁴⁰ Рим. 7, 17-18.
¹⁴¹ 1.Кор. 9, 11; Рим. 15, 27; 2.Кор. 3, 3; 4, 11; 5, 16.
¹⁴² 1.Тим. 3, 16.
¹⁴³ Рим. 7, 17-18; Еф. 2, 15.
¹⁴⁴ Tresmontant, *Essai sur la pensee Hebraique*, Париж, 1953, стр. 95-96.
¹⁴⁵ 1.Мојс. 6, 13, 17; 7, 15, 21; Пс. 135, 25.
¹⁴⁶ 1.Мојс. 6, 12; Ис. 40, 6; Јер. 25, 31; 12, 12; Зах. 2, 17.
¹⁴⁷ Јос. 10, 28, 30, 32, 35, 37; 1.Мојс. 1, 21, 24; 2, 7, 19; 9, 10, 12, 15; ЛЕВ. 11, 10.
¹⁴⁸ Мт. 24, 22; Мк. 13, 10; Лк. 3, 6; Рим. 3, 20; 1.Кор. 1, 23; Гал. 11, 16.
¹⁴⁹ Дан. 2, 43; 3, 23; Рим. 2, 9; 13, 1; Отк. 16, 3.
¹⁵⁰ Рим. 7, 14.
¹⁵¹ 1.Кор. 2, 14.
¹⁵² 1.Кор. 15, 50.
¹⁵³ Ibid.
¹⁵⁴ 1.Кор. 15, 42-49.
¹⁵⁵ 1.Кор. 15, 44.
¹⁵⁶ 1.Кор. 15, 46-47.
¹⁵⁷ 1.Кор. 15, 45.
¹⁵⁸ 1.Кор. 15, 47.
¹⁵⁹ 1.Кор. 14, 14-15.
¹⁶⁰ Мт. 13, 15; 15, 19; Мк. 2, 6; 2, 8; 3, 5; 6, 52; 8, 17; Лк. 2, 35; 24, 15; 24, 15; Дан. 8, 22; 28, 27; Јн. 12, 40.
¹⁶¹ Лк. 24, 45.
¹⁶² Рим. 1, 21; 1, 24; 2, 5; 8, 27; 10, 1, 6, 8, 10; 16, 18; 1.Кор. 4, 5; 7, 37; 14, 25; 2.Кор. 3, 15; 4, 6; 9, 7; Еф. 4, 18; 6, 22; Фил. 4, 7; Кол. 2, 2; 3, 16; 4, 8; 1.Сол. 2, 4; 2.Сол. 2, 16; 3, 5; 1.Тим. 1, 5; 2.Тим. 2, 22.
¹⁶³ 1.Кор. 14, 14-19; 2, 16; Рим. 7, 23; 12, 2; Еф. 4, 23; Тит. 1, 15.
¹⁶⁴ 2.Кор. 1, 22; Гал. 4, 6.
¹⁶⁵ Еф. 3, 16.
¹⁶⁶ Еф. 3, 17.
¹⁶⁷ Рим. 7, 22-23.
¹⁶⁸ Еф. 3, 16-17.
¹⁶⁹ Еф. 4, 17-18.
¹⁷⁰ Рим. 1, 21.
¹⁷¹ Еф. 4, 18.
¹⁷² Еф. 1, 18-19.
¹⁷³ 1.Кор. 14, 25.
¹⁷⁴ 1.Кор. 4, 5.
¹⁷⁵ Tresmontant, *op. cit.*, стр. 110.
¹⁷⁶ Ibid.
¹⁷⁷ Проп. 12, 7.
¹⁷⁸ 1.Тим. 6, 16.
¹⁷⁹ Рим. 8, 6.
¹⁸⁰ Рим. 8, 13.
¹⁸¹ Ibid.
¹⁸² Рим. 8, 9.
¹⁸³ Рим. 7, 24.
¹⁸⁴ Рим. 8, 2.
¹⁸⁵ Рим. 7, 6.
¹⁸⁶ Рим. 8, 9.
¹⁸⁷ Рим. 8, 16.
¹⁸⁸ 2.Кор. 7, 1.
¹⁸⁹ Рим. 11, 21; 1.Кор. 5, 1-13; 2.Сол. 3, 6; 3, 14; 2.Тим. 3, 5.
¹⁹⁰ 2.Кор. 1, 22; Гал. 4, 6; Еф. 3, 16-17.
¹⁹¹ Рим. 8, 9.
¹⁹² Гал. 5, 19.
¹⁹³ Рим. 8, 7-8.
¹⁹⁴ Рим. 7, 13-25.
¹⁹⁵ Рим. 6, 1-14.
¹⁹⁶ Гал. 5, 22-24.

- ¹⁹⁷ Рим. 8, 6.
¹⁹⁸ 1.Кор. 15, 56.
¹⁹⁹ Рим. 5, 21.
²⁰⁰ 1.Кор. 15, 26.
²⁰¹ Рим. 8, 8.
²⁰² Рим. 8, 7.
²⁰³ Рим. 7, 24.
²⁰⁴ Рим. 8, 1-11.
²⁰⁵ Рим. 6, 1-14.
²⁰⁶ Нпр. Мт. 5, 29; 10, 28; 14, 12; 26, 12; 27, 52,58,59; Мк. 14, 18; 15, 43; 15, 45; Лк. 12, 4; 23, 52; 24, 3,23; Јн. 2, 21; 19, 31,38,40; 20, 12; Дан. 9, 40; 1.Пт. 2, 24; Јд. 9.
²⁰⁷ Westcott, Commentary on the Epistle to Hebrews.
²⁰⁸ Ап. Павле не користи увек реч σῶμα са истим значењем. Међутим, она никада није употребљена ни у каквом дуалистичком контексту, који би правио разлику, раздвајао тело од душе. Супротно томе, ап. Павле користи реч σῶμα као синоним са σᾶρξ (1.Кор. 6, 16; 7, 34; 13, 3; 15, 35-58; 2.Кор. 4, 10-11; Еф. 1, 20-22; 2, 15; 5, 28...; Кол. 1, 22-24). Да је његова антропологија дуалистичка, онда не би било логично да речју σῶμα означи Цркву, а изразом *глава тела* Христа. Било би нормалније, логичније да се Црква назове телом, а Христос душом у телу.
²⁰⁹ Рим. 7, 13-25.
²¹⁰ Јевр. 2, 14-15.
²¹¹ Гал. 5, 19-21.
²¹² Рим. 7.
²¹³ Рим. 7, 24.
²¹⁴ Атанасије, *op. cit.*, 4-5.
²¹⁵ Рим. 5, 12.
²¹⁶ Рим. 8, 20-22.
²¹⁷ св. Јован Златоуст, Migne, P.G.t. 60, col. 391-692; Теофилакт, Migne, P.G.t. 124, с. 404-405.
²¹⁸ св. Кирило Александријски, Migne, P.G.t. 74, с. 781-785, а нарочито обратити пажњу на с. 788-789; Теодорит Кирски, Migne, P.G.t. 66, с. 800.
²¹⁹ 1.Кор. 15, 56.
²²⁰ Рим. 5, 21.
²²¹ 1.Кор. 15, 26.
²²² 2.Кор. 11, 3.
²²³ 1.Тим. 2, 14.
²²⁴ Рим. 5, 13-14.
²²⁵ 1.Кор. 15, 26.
²²⁶ 1.Кор. 15, 56.
²²⁷ Рим. 5, 12.
²²⁸ *Amphilochia, heroteseis*, 84, Migne, PGt. 101, с. 553-556.
²²⁹ *Eumenius*, Migne, PGt. 118, с. 418.
²³⁰ Рим. 9, 33; 10, 19; 15, 12; 2.Кор. 5, 4; Рим. 6, 21.
²³¹ Фил. 4, 10.
²³² Нпр. Lagrange, *Epitre aux Romains*, стр. 117-118; Sanday and Headlam, *Romans*, стр. 136-137.
²³³ A Gaudel, *Peche Originel*, *Dictionnaire de Theologie Catholique*, t. xii, premiere partie
²³⁴ Кол. 3, 3.
²³⁵ Рим. 7.
²³⁶ Први вас. Сабор – 10 канон; 62 апостолски канон; 1 канон анкирског сабора; 1 канон св. Петра Александријског.
²³⁷ 2.Кор. 2, 11.
²³⁸ *Christ et le temps*, стр. 142.
²³⁹ Св. Игнатије, *Посланица Ефесцима*, 13.
²⁴⁰ *Ibid.*, 5, 3.
²⁴¹ Еф. 2, 12; 6, 11-12; 2.Сол. 2, 8-12.
²⁴² 2.Кор. 4, 4.
²⁴³ Кол. 2, 20-23.
²⁴⁴ 1.Кор. 15, 23.
²⁴⁵ 1.Кор. 15, 12-19.
²⁴⁶ 2.Кор. 2, 11.

**Превод са енглеског:
Катарина Олимпић
Милица Болић
www.pravoslovo.net**